

ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ
ПЕДАГОГИКА И ПСИХОЛОГИЯ
PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY

FTAMP 15.31

СОЛ ҚОЛДЫ БАЛАЛАРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

А.Б. НАРЕНОВА [0000-0003-4069-7298]

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

e-mail: narenova60@list.ru

Аңдатпа. Мақалада солақай балалардың психологиялық ерекшеліктері қарастырылған. «Солақай» және «солақайлық» терминдерін ажырату керек. Солақайлық - сол қолды артықшылықпен пайдалану және белсенді пайдалану, яғни қандай да бір себептермен мидың оң жарты шары ерікті қозғалыстарды қамтамасыз етуде негізгі, жетекші рөлді (уақытша немесе тұрақты) қабылдағанының сыртқы көрінісі. Бұл балалардағы жарты шар аралық өзара әрекеттесулердің қалыптасуының кешігуіне байланысты болуы мүмкін және сол жақ жарты шардың әлеуеті жоғарылағанда, сол қолдың оң қолына «ауысуы» мүмкін. Кішкентай кезінде оң қолынан ауыр жарақат алған балалар солақай болып кетуі мүмкін. Осылайша, солақайлық көбінесе патологиямен байланысты. Ғалымдар мұндай баланы солақай емес, «қолы бұрыс» дейді. «Солақайлық» ұғымына келетін болсақ, бұл оң қолдылықтан түбегейлі айырмашылықтары бар адамның жүйке жүйесінің (ең алдымен миының) тұрақты, егер бұл адамдарда генетикалық солақайлық болса, өзгермейтін сипаттамасының көрінісі. Басқаша айтқанда, солақайлық сол қолға ғана артықшылық беру емес, сонымен қатар мидың жарты шарлары арасындағы функцияларды мүлдем басқаша бөлу. Солақайларда, ең алдымен, жарты шарлардың аралық өзара әрекеттесуі арнайы қалыптаспаған.

Түйін сөздер: «солақай», «солақайлық», «бейнелі», амбидекстерия, жарты шар,, мануальді артықшылық, «топографиялық кретинизм».

Біздің бала солақай! Бұл фактіні білген ата-аналар жиі теріс одан да жаманы - жаза ретінде, тағдырдың үкімі ретінде қабылдайды,. Солай ма? Оны анықтауға тырысайық.

Солақайлықтың себептері

Асимметрия барлық тірі заттарға тән, ал біздің жұпталған органдар да ерекшелік емес. Олардың бірі міндетті түрде басты рөлді алады, ал екіншісі бағынады. Оң немесе сол қолдың жетекші болуы үш факторға байланысты: тұқым қуалаушылық, тәрбие және перинаталды асқынулар мен босану жарақаттары нәтижесінде нәресте алған ықтимал бұзылулар.

Әдетте басым қол мидың басым жарты шарымен байланысты, оған қарама-қарсы: егер оң жарты шар басым болса, онда басым қол сол қол болып табылады.

Солақайлық - бұл қыңырлық немесе жаман әдет емес, бұл мидың ерекше құрылымының нәтижесі, баланың жеке (көбінесе туа біткен) ерекшелігі (шамамен шаштын түсі немесе сөйлеу жылдамдығы сияқты), яғни сіз жай ғана оны қабылдау керек, оны қайта құруға тырысудың қажеті жоқ..

Солақайлардың психологиялық ерекшеліктері

Әрбір жарты шар ақпаратты өңдеудің өзіндік түріне жауап береді:

- оң жақ – «бейнелі» жарты шар, ақпаратты лезде өңдейді, оны тұтас бейне ретінде қабылдайды;
- сол жақ – «логикалық» – ақпаратты ретімен өңдейді, барлық мүмкін нұсқалар бойынша сұрыптайды.

Солақайлар мен оң қолдар арасындағы айырмашылықтар бір баланың сол қолын, ал екіншісі - оң қолын белсенді қолдануымен ғана аяқталмайды. Барлығы әлдеқайда күрделі, бірақ басты айырмашылығы - солақай адамдарда сыртқы әлемнен келетін ақпаратты өңдеудің басқа тәсілі, дәл осы ақпаратқа басқа эмоционалдық реакциялар бар [1, 16-19 б.].

Сондықтан солақай балаларды оң қолды балалардан ажырататын бірқатар психологиялық ерекшеліктер бар. Мұнда негізгілері:

- солақайлар кеңістікті тамаша бағдарлайды, «дене сезімі», қозғалыстарды тамаша үйлестіреді, оң қолдарға қарағанда мобильді;
- олар кеңістіктік сипатына байланысты геометрияны оқуда табыстырақ, бірақ арифметикалық есептеуде қиындықтар туындайды, өйткені бұл әрекеттер логиканы, дәйекті ойлауды талап етеді және бұл сол жақ жарты шардың қызметі;
- олар жалпылауға арналған әртүрлі тапсырмалармен тамаша жұмыс істейді, бірақ кезеңдік талдаудың орнына кескіннің тұтас бейнесін «ұстап алу» оқуды меңгеруге кедергі жасайды;
- солақайлар үшін сауатты ауызша және жазбаша сөйлеуді меңгеру қиынырақ (олардың сөйлеуді белсенді түрде жаңғырту қабілеті сөздерді түсінуге қарағанда әлдеқайда аз айтылады);
- олар үнемі өзін-өзі бақылауды қажет ететін әрекеттерді нашар орындайды;
- эмоционалды, әсерлі және осал, сондықтан (оң қолға қарағанда) сезімге бейім әсіресе олар жиі кездесетін ренжіту, ашулану, тітіркену жағдайындағы қиындықтар;
- солақайлар қиялға бейім, бай қиялға ие [2, 7-9 б.].

Не істеуге болмайды?

1. Ешбір жағдайда қайта оқытпаңыз, өйткені бұл процесс баланың миы үшін нағыз зорлық-зомбылық болып табылады. Солақай баланы оң қолына қасық пен қалам ұстауға үйрету

арқылы сіз солақай адамдарда жетекші болатын оң жарты шардың туа біткен функцияларын сол жаққа ауыстырасыз да, саусақтардың жұқа қимылдары мен артикуляциялық аппараттарға арналған проекциялық базасы жоқ болатынын біліңіз.

Нәтиже:

- баланың сөйлеуі кідіріспен дамиды, әр түрлі логопедиялық мәселелер туындайды (яғни, есту қабылдау негізінде дамитын сөйлеу қай жарты шарда «тұратынын» жай ғана «түсінбейді», өйткені қыңыр ересектер оны әрқашан «бағыттайды», ол жай ғана сол жарты шарға ми арналмаған);

- тұрақты қайта оқу баланың невротизміне әкеледі, оның жиі кездесетін белгілері - ұйқының және тәбеттің бұзылуы, бас ауруы және іштің ауыруы, энурез, кекештену және т.б.;

- ересек адамның жер бедерін бағдарлай алмауы (сол атышулы «топографиялық кретинизм»), билей алмау, әуендерді қабылдай алмау және т.б.

2. Баланың солақайлығына мән бермеу керек. Өзі де, айналасындағылар да бұдан ерекше ештеңе көрмеуі керек. Әйтпесе, балада өзін-өзі төмен бағалау, ұялшақтық және жеңілген адамның өмірлік сценарийі пайда болуы мүмкін.

3. Солақай балаға айғайламау керек, әйтпесе ол өз ішіне кіріп кетеді және ақырында ата-анасымен байланысын үзеді. Мұның себебі - табиғи осалдық және жоғары сезімталдық [3, 7-9 б.].

Біз не істеуіміз керек?

Бала өзінің сәтсіздіктерін оның солақайлығымен байланыстырмау үшін оған өзінің ерекшелігіне қарамастан (немесе соның арқасында болуы мүмкін) өмірде үлкен биіктерге жеткен атақты солақайлар туралы әңгімелер айтыңыз. Олардың қатарында суретшілер Леонардо да Винчи мен Пабло Пикассо, композиторлар Иоганн Себастьян Бах пен Людвиг ван Бетховен, ғалымдар Иван Павлов пен Альберт Эйнштейн, қолбасшылар Александр Македонский, Юлий Цезарь және тағы басқалар бар.

«Солақай» және «солақайлық» терминдерін ажырату керек. Солақайлық - сол қолды артықшылықпен пайдалану және белсенді пайдалану, яғни қандай да бір себептермен мидың оң жарты шары ерікті қозғалыстарды қамтамасыз етуде негізгі, жетекші рөлді (уақытша немесе тұрақты) қабылдағанының сыртқы көрінісі. Солақайлық уақытша болуы мүмкін.

Бұл балалардағы жарты шар аралық өзара әрекеттесулердің қалыптасуының кешігуіне байланысты болуы мүмкін және сол жақ жарты шардың әлеуеті жоғарылағанда, сол қолдың оң қолына «ауысуы» мүмкін. Әр түрлі елдерде, соның ішінде бізде де жүргізілген зерттеулер солақай балалардың даму тарихында жүктілік және босану патологияларының, туу

жарақаттарының жиілігі жоғары екенін көрсетеді. Кішкентай кезінде оң қолынан ауыр жарақат алған балалар солақай болып кетуі мүмкін. Осылайша, солақайлық көбінесе патологиямен байланысты. Ғалымдар мұндай баланы солақай емес, «қолы бұрыс» дейді [4, 19-21 б.].

«Солақайлық» ұғымына келетін болсақ, бұл оң қолдылықтан түбегейлі айырмашылықтары бар адамның жүйке жүйесінің (ең алдымен миының) тұрақты, егер бұл адамдарда генетикалық солақайлық болса, өзгермейтін сипаттамасының көрінісі. Басқаша айтқанда, солақайлық сол қолға ғана артықшылық беру емес, сонымен қатар мидың жарты шарлары арасындағы функцияларды мүлдем басқаша бөлу. Солақайларда, ең алдымен, жарты шарлардың аралық өзара әрекеттесуі арнайы қалыптаспаған [5, 19-21 б.].

Әдетте 4-5 жаста балаларда жетекші қол, көз, құлақ қалыптасады. Жетекші сол қол (құлақ, көз) оң жарты шардың белсенділігін көрсетеді. Жарты шардың үстемдігі әлі анықталмағандықтан, осы уақытқа дейін балалар заттарды алып, қасықты ұстау, сурет салу, кесу, т.б. бір қолдан екінші қолға ауыстыра береді. Бұл уақытта баланың бір қолымен әрекеттерді орындауын талап етпеу маңызды, үстемдік орнатылған кезде бұл табиғи түрде болады.

Қолдың мануальді артықшылығын шамамен төрт жаста анықтауға болады, өйткені бұл жасқа дейін қол тандауы тұрақсыз болуы мүмкін. Оң және солақайлық дәрежесін бағалау үшін қарапайым тесттер қолданылады:

1. Балаға бұрандалы қақпақтары бар бірнеше құтыларды ашу және жабу ұсынылады. Жетекші қол белсенді әрекеттерді орындайды, ал жетекші емес қол көпіршікті құтыны ұстайды. Нәтиже жазылады: О - оңға, С - солға.
2. Балаға орташа қалыңдықтағы баудың бірнеше түйінін шешуді сұрайды. Жетекші қол – түйінді шешетін, жетекші емес қол бауды ұстайтын қол деп есептеледі. Нәтиже бекітілген: О - оңға, С - солға.
3. Балаға жиһаздан (үстел шкаф, т.б.) бірдеңені шүберекпен сүрту ұсынылады. Белсенді әрекеттер жетекші қолмен орындалады. Нәтиже бекітілген: О - оңға, С - солға.
4. Балаға кішкентай доп немесе жұмсақ ойыншық лақтырып, бір қолмен ұстауды сұрайды. Лақтырушы балаға қатысты ортасында тұрады. Ұстаған қол жетекші. Нәтиже бекітілген: О - оңға, С - солға.
5. Балаға қолдарын шапалақтау ұсынылады. Жетекші қол әдетте жоғарғы жағында болады. Нәтиже бекітілген: О - оңға, С - солға.

6. Баланың қолында ұстап тұрған ойыншығын сипау ұсынылады. Әдетте басым қолмен сипайды. Нәтиже бекітілген: О - оңға, С - солға.
7. Балаға бір қолының сұқ саусағымен екінші қолының алақанына шеңберлер салу ұсынылады. Жетекші қолмен салады. Нәтиже бекітілген; О - оңға, С - солға.
8. Балаға сағат беріп, оны бұрап жүргізуін сұрайды. Әдетте, басым емес қол сағатты ұстайды, ал жетекші оны бұрап айналдырады. Нәтиже бекітілген: О - оңға, С - солға.
9. Ата-аналар еденге кішкентай ойыншық сияқты бірдеңе қояды да, баладан затты алуды сұрайды. Әдетте басым қолмен затты еденнен көтереді. Нәтиже бекітілген: О - оңға, С - солға.
10. Балаға екі қолының саусақтарын түйістіру ұсынылады. Бұл жағдайда жетекші қолдың бас бармағы жоғарыда болады. Нәтиже бекітілген: О - оңға, С - солға.
11. Ата-аналар баладан жіпті инеге өткізуді сұрайды. Әдетте басым қол жіпті ұстап, оны көзге салады, ал басым емес қол инені ұстайды. Нәтиже бекітілген: О - оңға, С - солға.

Тесттерге сүйене отырып, ата-аналар баланың қай қолмен басқаратынын анықтай алады. Бұл әсіресе баланың графикалық қол дағдылары нашар дамыған немесе бір қолдың жетекші позициясы ата-аналарға түсініксіз болған кезде өте маңызды, өйткені бала бір қолымен, содан кейін екіншісімен манипуляция жасайды.

Үшінші нұсқа да мүмкін: оң және сол қол сияқты жетекші позициялардың баламалы саны. Оң және сол қолды бірдей иемдену амбидекстерия, ал балаларды амбидекстер деп атайды. Бұл балалардың психикалық ерекшеліктері солақайлардікімен бірдей, бірақ олар мектепте оң қолмен жазуға оңай үйренеді, бұл невротикалық реакциялардың дамуына әкелмейді. Амбидекстерия (лат. *ambi* - «екеу» және лат. *dexter* - «оң») - жетекші қолды ерекшелендірмей, туа біткен немесе жаттығуда дамыған екі қолдың функцияларының бірдей дамуы және адамның қозғалысты орындау қабілеті. Оң және сол қолмен бірдей жылдамдық пен тиімділік әрекеттері. Дегенмен, қазіргі заманғы зерттеулер көрсеткендей, амбидекстерлік әлеуметтік экономиканы анағұрлым жергілікті түсінуге ықпал етеді, нәтижесінде мұндай адамдар қоғамда табысты болады. Адамның екі қолын пайдалануы қиынға соғатын кері құбылыс амбисинистрия (лат. *ambi* - «екеуі», лат. *sinister* - «сол») деп аталады [6, 39 - 44 б.].

Егер тест нәтижелері бойынша ата-аналар баланың солақай екенін анықтаса, қол қозғалысы негізінен қарама-қарсы жарты шармен үйлестірілетінін ескере отырып, біз оң жарты шар түрін аламыз. Оң жарты шар эмоционалды-бейнелі ойлауға, өнерді қабылдауға және қиялға жауап береді.

Ол ақпаратты бірден өңдейді, біртұтас бейнені бірден қабылдайды, оған біздің эмоционалды қабылдау, синтетикалық ойлау, интуиция, көрнекі-кеңістіктік функцияларға сүйенеді. Оң жақ жарты шардың үстемдігі шығармашылыққа бейімділігін, сондай-ақ когнитивті процестердің эмоционалды-бейнелі сипатын анықтайды [7, 9-11 б.].

Бұл жарты шар ғарышта шарлау мүмкіндігіне және мәселені шешудің көптеген нұсқаларын әзірлеуге жауап береді. Солақай балаларды оқыту кезінде сенсорлық сезімдер (визуалды, тактильді) маңызды. Сондықтан оқу материалын жақсы түсіну және есте сақтау үшін сызбаларды, көрнекі құралдарды пайдалану қажет. Солақай балалар эмоционалды жағдайының өзіндік ерекшелігімен, оның әр түрлі ішкі және сыртқы факторларға осалдығымен ерекшеленеді.

Психикалық дамудың бірқатар параметрлері бойынша оң қолдылардан артта қалумен қатар, солақайлар сөздік қорын, жалпы санасы мен эрудициясын, математикада жоғары жетістіктерін көрсетеді.

Олардың көбісі өнерге дарынды. Нағыз, табиғи солақайлардың басты «артықшылығын» атап өту мүмкін емес - олардың миының мүмкіндіктерінің компенсаторлық деңгейі өте жоғары. Сол қолды қайта даярлау - бұл жай ғана оң қолға қайта даярлау емес, бұрыннан қалыптасқан және біршама күрделі функционалды жүйеге мәжбүрлі түрде араласу. Қайта оқыту кезінде балада ауыр невротикалық реакциялар дамуы мүмкін. Тіпті мұндай күдіктердің алдын алу үшін біз жетекші қол туралы ғана емес, мидың белгілі бір ұйымы туралы айтып отырғанымызды тағы бір рет еске салғым келеді.

Солақай адамды қайта даярлау арқылы біз баланың биологиялық табиғатын қайта құруға тырысамыз. Баланы оң қолымен жазуға мәжбүрлеу арқылы біз жетекші жарты шарды өзгерте алмайтынымызды түсіну керекпіз.

Сондықтан қайта даярлаудың салдары келесідей болуы мүмкін: сөйлеу қарқыны мен ырғағының бұзылуы (статистикаға сәйкес, кекештігі бар әрбір үшінші бала қайта дайындалған солақай болып табылады), баланың эмоционалды жағдайындағы елеулі өзгерістер (ол тез сөйлеуі мүмкін, ашуланшақ, мазасыздық, қорқыныш пайда болуы мүмкін), нәтижесінде невротикалық реакциялар дамиды, әр түрлі неврологиялық көріністер болуы мүмкін: бас ауруы, тәбет пен ұйқының бұзылуы, энурез (зәр шығаруы ұстамау), кекештену, ас қорыту бұзылысы [8, 10-13 б.].

Бірқатар психологтардың пікірінше, солақайлар мектепте оқуға бейімделуде ерекше қиындықтарға тап болады. Кейбір авторлардың пікірінше, оқуда проблемалары бар балалар

арасындағы солақайлардың әр түрлі түрлерінің пайызы оң қолдардың орташа көрсеткіштерінен кемінде 2,5 есе жоғары болады.

Солақайлар әлемінде әріпті немесе санды оқу немесе жазу кез келген бағытта (көлденең де, тік те) бірдей ықтимал. Тиісінше, бұл күрделірек әрекеттерге де қатысты: сіз кез келген жағынан (соның ішінде төменнен жоғары) сюжеттік суретті оқуды, жазуды, санауды, есте сақтауды, түсіндіруді бастай аласыз. Мысалы, сурет салу кезінде бала алдында жатқан қағаздың кеңістігін дұрыс бөле алмайды: оның сызбалары бір-бірінің үстінен өтеді, бірақ айналасында бос орын жеткілікті. Бұл дағдыларды меңгерудің бастапқы нүктесі -көріп қабылдау болып табылады.

Солақай адамдарда жиі кездесетін кеңістікті көріп қабылдаудың, көріп есте сақтаудың және визуалды – моторлы координациясының дамуының бұзылуы немесе жеткіліксіздігі келесі қиындықтар әкеледі:

1. Оқу кезінде әріптердің күрделі конфигурацияларын қабылдау мен есте сақтаудың баяу қарқынына сәйкес;
2. Бала әріптерді, сандарды көру арқылы бейнесін қалыптастыру (элементтердің арақатынасын бұзу конфигурациясы бойынша ұқсас әріптер мен сандарды шатастырады, қосымша элементтерді жазады немесе әріптердің, сандардың элементтерін қоспайды);
3. Геометриялық фигураларды ерекшелеу және ажырату, ұқсас пішіндерді ауыстыру (шеңбер - сопақша, шаршы - ромб - тіктөртбұрыш);
4. Тұрақсыз қолжазба (біркелкі емес штрихтар, үлкен созылған әр түрлі көлбеу әріптер);
5. Әріптерді, сандарды, графикалық элементтерді айнамен жазу;
6. Өте баяу жазу қарқыны.

Балалардың солақайлардың ата-аналарының көпшілігі айна қозғалысы құбылысымен таныс болуы мүмкін. Кейбіреулер үшін ол айна әріп түрінде көрінеді (бала сөзді аяқтайтын әріппен жаза бастайды, содан кейін соңғы әріпті жазады және т.б., сондықтан жазбаша сөзге айна жапсаңыз сөз көресіз. Дәстүрлі түрде айнадағы бейнеде жазылған сөз), бірақ айнамен оқу, айна суреті, айна қабылдауы да бар. Балаларда айна жазумен қатар айна суреті жиі байқалады. Әсіресе сурет салу кезінде айналдыру тән: үстіңгі және астыңғы, тік және көлденең, оң және сол жақтары кері бұрылады және бала қателескенін сезбейді. Уақыт циферблатын анықтауда солақай балаларда үлкен қиындықтар туындайды [9, 163 б.].

Олар сағаттың бір немесе екі тілін қабылдап қоймайды, сонымен қатар метрикалық қателіктер жібереді - олар уақытты 10-15 минуттық айырмашылықпен анықтайды (бұл сағат тілі үшін де қолданылады). Солақай балалардың барлығы дерлік өздерінің психикалық

белсенділігін ерікті түрде басқарады. Көп жағдайда олар қалаған нәтижеге айналмалы жолмен жетеді, кейде ең ойға келмейтін сыртқы немесе ішкі құралдарды табады.

Әр жолы бұл процесті жай ғана болжау мүмкін емес. Солақай бала, әр уақытта оң қолдар әлемін игерудің өзіндік әдісін ойлап табады. Сонымен бірге ол бәрін басынан «өткізу» керек, бұл дененің энергияны тұтынуы тұрғысынан өте қымбат, бұл психиканың базальды құрылымдарына (эмоционалды, соматикалық және т.б.) әкеледі. Сондықтан солақай балалар денсаулығына (гормоналды және иммундық жағдайды қоса) үнемі бақылауды қажет етеді.

Солақайлар үшін у-шу, ырғақты би, музыка, жүзу немесе теннис, гимнастикамен айналысу өте пайдалы. Кез келген бірлескен, әсіресе балалар бүгінгі күні елемейтін қимыл - қозғалыс ойындары, оларды «компьютермен қарым-қатынаспен» алмастыру солақай адамның дамуына барынша тиімді әсер етеді. Дамуындағы қиындықтарға байланысты солақай балаларға мұқият психологиялық-педагогикалық қолдау қажет, сондай-ақ қажет болған жағдайда нейропсихологпен түзету жұмыстары да керек болады [10, 229 б.].

Жоғары да айтылған ойымызды қорытындылай келе, егер сіз балаңыздың сол қолды жақсы көретініне сенімді болсаңыз уайымдамаңыз, бірақ қарым-қатынас пен оқуда осы мүмкіндікті ескеруді үйреніңіз. Ата-аналарға бірнеше кеңестер - солақайлар өте осал және сезімтал, балаңызды қажетсіз стресстен қорғайды, тіпті кішкентай жетістіктері үшін оны жиі мақтаңыз. Балаңызды басқалармен салыстырмаңыз (оң және солақай), одан басқа балалар сияқты табыс күтпеңіз. Егер сіз шынымен салыстырғыңыз келсе, оны өзіңізбен ғана салыстырыңыз: «Бүгін Сіз кешегіден жақсы жұмыс істедіңіз, жарайсың!». Есіңізде болсын, ол өте ерекше дара кішкентай адам.

Әдебиеттер тізімі

1. Семенович А.В. Эти невероятные левши: Практическое пособие для психологов и родителей. Москва: Генезис, 2020. – 232с
2. Кравченко А.И. Психология и педагогика Учебник для ВУЗОВ /А.И Кравченко – Москва: АСТ, 2021. - 400 с.
3. Петрановская Л. Большая книга про Вас ивашего ребенка Книга для родители / Л. Петрановская. - Москва: АСТ, 2022. - 432 с.
4. Гиппенрейтер Ю.Б. Продолжаем общаться с ребенком так? Книга для родители / Ю.Б. Гиппенрейтер. - Москва: АСТ, 2021. - 128 с.

5. Гиппенрейтер Ю.Б. Поведение ребенка в руках родителей. Книга для родители / Ю.Б. Гиппенрейтер. - Москва: АСТ, 2022. - 304 с.
6. Суркова Л.М. Большая книга психологии: дети и семья. / Л.М.Суркова Москва: АСТ, 2019 - 304 с.
7. Чалдини Р. Психология влияния. Внушай, управляй, защищайся / Р.Чалдини Москва: Эксмо, 2021. - 352с.
8. Чалдини Р. Психология согласия: Революционная методика пре - убеждения / Р.Чалдини Москва: Бомбора, 2017. - 384с.
9. Смирнова Е.О. Детская психология. Учебник для ВУЗОВ /Е.О.Смирнова. – Санкт-Петербург: Питер 2019.- 304с.
10. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка Учебник для воспитателей / Ж. Пиаже Москва: Neoclassic, 2022. - 416с.

References

1. Semenovich A.V. (2020). Eti neveroyatnyye levshi: Prakticheskoye posobiye dlya psikhologov i roditeley. [These Incredible Lefties: A Practical Guide for Psychologists and Parents]. Moskva: Genezis [in Russian].
2. Kravchenko A.I. (2021). Psikhologiya i pedagogika Uchebnik dlya VUZOV. [Psychology and Pedagogy Textbook for Universities]. Moskva: AST [in Russian].
3. Petranovskaya L. (2022). Bol'shaya kniga pro Vas ivashego rebenka Kniga dlya roditeli. [A big book about you and your child A book for parents]. Moskva: AST [in Russian].
4. Gippenreyter Yu .B. (2021). Prodolzhayem obshchat'sya s rebenkom tak? Kniga dlya roditeli. [We continue to communicate with the child so? Book for parents] Moskva: AST [in Russian].
5. Gippenreyter Yu.B. (2022). Povedeniye rebenka v rukakh roditeley. Kniga dlya roditeli. [The child's behavior is in the hands of the parents. Book for parents]. Moskva: AST [in Russian].
6. Surkova L.M. (2019). Bol'shaya kniga psikhologii: deti i sem'ya. [Big book of psychology: children and family]. Moskva: AST [in Russian].
7. Chaldini R. (2021). Psikhologiya vliyaniya. Vnushay, upravlyay, zashchishchaysya.[Psychology of influence. Inspire, manage, defend]. Moskva: Eksmo [in Russian].
8. Chaldini R. (2017). Psikhologiya soglasiya: Revolyutsionnaya metodika pre – ubezhdeniya. [Psychology of Consent: A Revolutionary Technique of Prejudice]. Moskva: Bombora [in Russian].
9. Smirnova E.O. (2019). Detskaya psikhologiya. Uchebnik dlya VUZOV. [Child psychology. Textbook for universities]. Sant-Piterburg: Piter [in Russian].

10. Piazhe ZH. (2022). Rech' i myshleniye rebenka Uchebnik dlya vospitateley. [Speech and thinking of the child Textbook for educators]. Moskva: Neoclassic [in Russian].

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЛЕВОРУКИХ ДЕТЕЙ

А.Б. НАРЕНОВА

Актыбинский региональный университет имени К. Жубанова, Актобе, Казахстан

e-mail: narenova60@list.ru

Аннотация. В статье рассматриваются психологические особенности детей левшей. Следует различать термины «левша» и «леворукость». Леворукость – это преимущественное использование и активное использование левой руки, то есть внешнее проявление того, что главную, ведущую роль (временно или постоянно) в обеспечении произвольных движений по каким-либо причинам взяло на себя правое полушарие головного мозга. Это может быть связано с задержкой формирования межполушарных взаимодействий у детей, а при увеличении потенциала левого полушария левая рука может «переключиться» на правую. Дети, получившие тяжелую травму правой руки в раннем возрасте, могут стать левшами. Таким образом, леворукость часто связана с патологией. Ученые говорят, что такой ребенок не левша, а «праворукий». Что касается понятия «левша», то это проявление стабильной, неизменной характеристики нервной системы человека (прежде всего, головного мозга), принципиально отличной от праворукости, если эти люди имеют генетическую леворукость. Иными словами, леворукость - это не только предпочтение левой руки, но и совершенно иное распределение функций между полушариями головного мозга. Во-первых, у левшей специально не сформировано межполушарное взаимодействие.

Ключевые слова: «левша», «леворукость», «зрение», амбидекстерия, полушарие, мануальное предпочтение, «топографический кренизм».

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF LEFT HANDED CHILDREN

A.B. NARENOVA

K. Zhubanov Aktobe Regional University, Aktobe, Kazakhstan

e-mail: narenova60@list.ru

Abstract. The article deals with the psychological characteristics of left-handed children. It is necessary to distinguish between the terms "left-handed" and "left-handed". Left-handedness is the predominant use and active use of the left hand, that is, an external manifestation of the fact that the main, leading role (temporarily or permanently) in providing voluntary movements for some reason has been taken over by the right hemisphere of the brain. Thus, left-handedness is often associated with pathology. Scientists say that such a child is not left-handed, but "right-handed." As for the concept of "left-handed", this is a manifestation of a stable, unchanging characteristic of the human nervous

system (primarily the brain), which is fundamentally different from right-handedness, if these people have genetic left-handedness. handiness In other words, left-handedness is not only a preference for the left hand, but also a completely different distribution of functions between the cerebral hemispheres.

Key words: "left-handedness", "vision", ambidexterity, hemisphere, manual preference, "topographic cretinism."